

Konjunkturpolitisk fond

Som komplement till nuvarande konjunktur- och arbetsmarknads-politiska medel rekommenderar Per Lidén en konjunkturpolitisk fond. Denna fond skulle göra in-köp från företagen, när dessa har svårigheter med avsättningen, och sälja, när efterfrågan är hög och risken för inflationsdrivande flaskhalsar är stor. □

Konjunktur- och arbetsmarknadspoli-tiken har inte kunnat förhindra hög arbets-löshet, inflation och bytesbalansprob-lem. Bristerna i nuvarande konjunktur-politik kan i huvudsak hänföras till två områden. För det första är de viktigaste av nuvarande konjunkturreglerande medel ofta alltför generella till sitt arbets-sätt. En efterfrågestimulerande åtgärd som syftar till att öka sysselsättningen kan leda till kapacitetsproblem inom vis-sa områden, medan de sektorer som be-höver stimulans knappast påverkas alls av åtgärden. Den bristande kapaciteten leder i sin tur lätt till ökad inflation som ofta sprids till hela ekonomin och blir självgenererande. Stimulansen av efter-frågan leder vidare i sig till ökad import, medan inflationen leder till försämrad in-ternationell konkurrensförmåga. Bytes-balansen påverkas negativt av båda des-sa faktorer.

För det andra är det notoriskt svårt att sätta in konjunkturreglerande åtgärder vid rätt tidpunkt på grund av problemen att bedöma den spontana konjunkturut-vecklingen. Åtgärderna ger normalt ef-fekt först en anseelig tid efter genomförd insats. En åtgärd som vidtas vid fel tid-punkt förvärrar ofta problemen.

De största konjunktursvängningarna drabbar normalt investeringsberoende och råvaruorienterade näringsgrenar som byggnadsverksamhet, gruvbryt-nings, trä-, massa-, pappers-, järn-, stål-

sten- samt kemisk industri. Många av dessa verksamheter är starkt exportin-riktade.

Under varje konjunkturedgång kom-penserar statsmakterna nedgången inom konjunkturdrabbade näringar med ökad offentlig verksamhet. Därvid kan en så kraftig utökning ske inom vissa sektorer att planeringsberedskapen överskrids, vilket innebär att resursinsatserna inte alltid tillförs välplanerade aktiviteter inom de mest angelägna områdena. Den-na utökning av offentliga sektorn är myc-ket svår att avveckla eller överföra till annan angelägnare offentlig verksamhet när sedan konjunkturläget förbättras.

Lagerstödet för- och nackdelar

Av nuvarande arbetsmarknadsinstru-ment har lagerstödet många av de egen-skaper som krävs för att råda bot på problemen. Lagerstödet inriktas på den produkt och det företag avsättningsprob-lemen gäller under just den tid prob-lemen existerar. Lagerstödet angriper således problemen när de uppkommer och där de uppkommer. I dessa avseen-den är det överlägset andra konjunktur- och arbetsmarknadsreglerande instru-ment. Lagerstödet har emellertid nack-delar. Den viktigaste är att lagerstödet bidrar till en likviditetsmässig åderlåt-ning av företagen under lageruppbygg-nadsskedet som dels inskränker företa-gens möjligheter att bygga upp stora la-ger, dels under en utdragen konjunktur-nedgång kan leda till sådana likviditets-problem att företagen tvingas sälja ut lagren medan prisnivån fortfarande är låg. Utförsäljningar under konjunktrens bottenkede försämrar ytterligare kon-junkturläget.

Ur förda resonemang kan en annan nackdel med lagerstödet skönjas. Den företagsekonomiska risk som lagerstö-dets utnyttjande innebär minskar antalet företag som är villiga att bygga upp bety-dande lager. Företag som mot bakgrund bla av den egna finansiella ställningen

väljer att avstå från lageruppbyggnad drar i stället ned verksamhetsvolymen. Lagerstödet genomslagskraft som arbetsmarknadsinstrument minskar härigenom.

En tredje nackdel med lagerstödet är att fysisk lagringskapacitet kan sätta gräns för företagets lageruppbyggnad. Företagen kan därigenom tvingas till driftsinskränkningar av utrymmeskäl.

Konjunkturpolitisk fond

En konjunkturpolitisk fond som mot omedelbar betalning köper varor i stora partier från företagen när efterfrågan är lägre än tillverkningskapaciteten och säljer dem när efterfrågan är större än tillverkningskapaciteten har lagerstödet fördelar att kunna sättas in när och där problemen uppkommer. Den kan även konstrueras så att nackdelarna med bristande genomslagskraft och uthållighet undviks. En sådan fond kan ersätta vissa av nuvarande konjunktur- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder, men utgör i första hand ett komplement till dessa. För att verksamheten smidigt skall kunna samordnas med andra arbetsmarknadsåtgärder bör den konjunkturpolitiska fonden nära samarbeta med eller ingå i AMS.

Fondens inköp måste begränsas till varor som är möjliga att avyttra på några års sikt. Detta utesluter bl.a. varor som inte tål långtidslagring, varor inom områden med snabb teknisk utveckling och varor inom områden där marknadsbilden snabbt växlar, exempelvis genom modeförändringar.

Aktuella är i första hand ovannämnda konjunktur känsliga, råvarubaserade, industriella stapelvaror. Även byggnadsverksamhet kan ifrågakomma, genom att byggnader och anläggningar avsedda för den privata marknaden uppförs innan efterfrågan på dem beräknas uppkomma. Verksamheten omfattar således inte hela näringslivet, men väl de delar därav som normalt utsätts för de största konjunktursvängningarna och därmed konjunkturproblemen.

Okynnesanvändning av fonden förhindras av att varorna inköps till lägre

pris än marknadspris. Fondens ekonomi förstärks även härigenom. För företagen blir försäljning till fonden trots detta sannolikt attraktiv, eftersom stora kvantiteter varor kan avyttras mot snar betalning i besvärliga ekonomiska lägen.

Insatser bör undvikas inom näringsgrenar med strukturproblem. Konstruktionen med varuinköp under marknadspris och, som framgår nedan, avsaknad av egen försäljningsorganisation är inte avpassad för aktiviteter inom hårt strukturdabbade näringsgrenar.

Fonden bör som nämnts disponera över egna lagerresurser som komplement till inhyrda lager vid företagen. Lagerresurserna kan till viss del förläggas till större utländska marknader, eventuellt i dotterbolag som också kan erhålla krediter i värdlandets valuta till fondens verksamhet.

Fondens försäljning

Fondens försäljning sker när efterfrågan på varorna är hög. Försäljningen kan därvid aktivt bidra till att utjämna och förlänga konjunkturtopparna. Under dessa perioder är avsättningsproblemen i allmänhet relativt små. Trots detta vore det naivt att räkna med goda säljresultat i fondens egen regi. Säljaktionerna kommer med flera års mellanrum med koncentrerade aktiviteter under en begränsad tidsrymd vilket medför att fonden aldrig blir etablerad på marknaden. Försäljningen bör därför i första hand ske via försäljningsorganisationerna i svenska företag inom respektive bransch. Detta kan åstadkommas både genom att samtliga företag inom branschen lockas med förmånliga priser, så att de i eget intresse köper varorna från fonden, och i form av avtal som träffas i samband med fondens inköp och som förbinder det avtalsslutande företaget att återköpa varorna när fonden bedömer det vara lämpligt. Den senare metoden bör användas när tveksamhet råder huruvida branschens säljproblem är av konjunktur eller strukturell art. Avtalet kan också reglera frågan om omsättning av lagrade varor om åldringsproblem föreligger. Fonden måste vara lyhörd för ökade le-

veranstider och priser vid bedömning av lämpliga säljtillfällen.

Under en svag konjunkturuppgång är det tänkbart att läget aldrig bedöms vara lägligt för avveckling av inköpta lager innan konjunkturerna återigen vänder nedåt. Vidare är det sannolikt att djupa konjunkturedgångar liknande nedgången 1975-78 resulterar i så stora lager att avyttring inte kan ske under den därpå följande konjunkturuppgången utan får sträckas ut över längre tid, i första hand till nästa konjunkturuppgång som normalt infaller efter fyra à fem år.

Risken för att lagren inte är säljbara på längre sikt bör vara liten om inte strukturproblem råder inom näringsgrenen, med avsättningsproblem och låga priser även under konjunkturuppgångarna. Försäljningen kan långsiktigt öka på en växande marknad genom förstärkta marknadsföringsåtgärder. För kunder är leverantörer värdefulla som kan leverera när brist på varan råder. Vid konjunkturuppgångarna bör därför företagens marknadsandelar kunna utökas permanent.

Den fördröjda försäljningen leder emellertid till ökade kostnader för bla räntor, inkurans och eventuell omsätt-

ning av lagren. En viss kostnadsbelastning av denna art måste accepteras som ingående i fondens förutsättningar.

Av allt att döma kommer dock djupa konjunkturedgångar även framledes att karakteriseras av hög inflationstakt. Också under normalare konjunkturförlopp kan inflationen framgent antas bli förhållandevis hög. Därigenom minskar det företagsekonomiska underskottet av fondens långtidslagring, eftersom inflationen i hög utsträckning kompenserar den ökade räntebelastningen.

För övrigt efterstravar många länder att bygga upp en stor, inte räntebärande guldreserv i syfte att bättre klara påfrestningarna om tiderna blir dåliga. Varor som av konjunkturskäl lagras och som tillfälligtvis är svårsålda bör med nästan samma rätt också kunna betraktas som en reserv inför framtiden, dvs som en värdefull tillgång för riket.

Av beredskapsskäl är denna lösning också att föredra framför de flesta konventionella arbetsmarknadsåtgärder. Lagren av svenska exportvaror kan i lämplig utsträckning utbytas mot strategiska importvaror under konjunkturedgångarna.

*Per Lidén**

* Författaren är avdelningsdirektor vid Styrelsen för teknisk utveckling (STU).